

Språkmedvetenhet som grund för en jämlik utbildning

- Rundabordssamtal om den svenskspråkiga utbildningen

Enheten för svenskspråkig verksamhet vid Utbildningsstyrelsen ordnar en serie rundabordssamtal under åren 2024 och 2025. Våra tre teman för rundabordssamtalen, efter det inledande samtalet, är språkmedveten undervisning, välbefinnande hos barn, elever och studerande samt främjande av inlärningsfärdigheter och goda inlärningsresultat. Syftet är att skapa rum för dialog mellan utbildningsanordnare och ledare inom den svenskspråkiga utbildningen, forskare och andra sakkunniga kring forskningsresultat, fakta och goda modeller.

Det andra rundabordssamtalet arrangerades *onsdagen den 2 oktober 2024* och i samtalet deltog representanter för Helsingfors universitet, Åbo Akademi, Nationella centret för utbildningsutvärdering, kommunernas bildningsdirektörer och utbildningsadministratörer. Temat för rundabordssamtalet var språkmedvetenhet som grund för en jämlik utbildning och hur den kan stärka lärandet, tänkandet och kommunikationen. Genom att aktivt stärka medvetenheten om språkets betydelse för identitetsskapande och delaktighet främjar vi jämlikhet, välbefinnande och lärande inom utbildningen.

I samtalet utgick vi bland annat från följande frågeställningar:

- Vad är en språkmedveten verksamhetskultur, med ett språkmedvetet ledarskap och en språkmedveten arbetsgemenskap?
- Vad är en språkmedveten syn på undervisningen och lärandet? Hur kan vi förstå och tänka kring sambandet mellan språk, kunskap och lärande?
- Vilka styrkor och utmaningar har vi inom den svenskspråkiga utbildningssektorn när det gäller att stärka välbefinnandet och samhörigheten genom en språkmedveten verksamhet?

Språkmedvetenhet är en fråga om verksamhetskultur, som är en av de centrala utgångspunkterna i läroplansgrunderna, men samtidigt är det på individ- och samhällsnivå en fråga om exempelvis identitet, välbefinnande, delaktighet och hållbarhet för att nämna några infallsvinklar. Frågan om hur man ska eller kan förstå språkmedvetenhet och hur man kan få ned begreppet på en konkret nivå genomsyrade diskussionen.

I samtalet kom följande exempel fram på sådant som kunde göras och utvecklas:

- Språkmedvetenhet förutsätter en ledning som backar upp kollegiet så att alla förstår vikten av att arbeta språkmedvetet och att man har en gemensam uppfattning om vad det här innebär. På alla nivåer och inom hela verksamheten bör man skapa en gemensam förståelse dels för begreppet som sådant, dels för vad det här betyder och innebär i den konkreta verksamheten.
- Småbarnspedagogikens betydelse för barnens språkutveckling och hemmets viktiga roll i helheten. Hur når vi exempelvis vårdnadshavarna och hur skapar vi en språkmedveten gemenskap?
- Det bör finnas en uttalad förväntan på ett språkmedvetet förhållningssätt både hos beslutsfattare på olika nivåer och hos undervisningspersonalen. Man ska inte underskatta förhållningssättets betydelse och behovet av attitydpåverkan.
- Forskningen bör fås in i den praktiska verksamheten till exempel genom att forskarlärare kommer in i klasserna för att stödja lärarna och klassen i att arbeta språkmedvetet. Språket är viktigt i alla ämnen och en språkmedveten undervisning gynnar allt lärande.

- Satsningar på språkmentorer som får ett mandat att stödja samt ökade resurser för exempelvis samundervisning.
- Vid rekrytering kunde man i högre grad beakta språkmedvetenheten för att få en större kulturell och språklig mångfald också inom personalen.
- Satsningar på hemspråksundervisningen inom yrkesutbildningen, eftersom andelen studerande med ett annat modersmål än svenska eller finska är stor i yrkesläroanstalterna. Samtidigt finns det andra utmaningar inom yrkesutbildningen som tangerar det här och som också i sig inverkar på möjligheterna att arbeta mera språkmedvetet som exempelvis avsaknaden av läromedel inom flera ämnen och branscher samt en stor andel obehöriga lärare.
- Eftersom de goda förutsättningarna för lärande bland elever och studerande är så central borde språkmedvetenheten beaktas också i läromedlen. Starkare språkmedvetenhet i läromedlen skulle stödja alla lärare att arbeta mera språkmedvetet.
- Det behövs mera fortbildning och kompetensutveckling gällande språkmedvetenhet. Finns det möjlighet att utvecklas för lärarna? Hinner man med i utvecklingen när det hela tiden kommer nya teman och satsningar samt ny forskning?
- Forskningsrapporter och deras spridning inom kollegiet är ofta beroende av enskilda aktiva personer och en systematik fattas. Hur stödjer man kollegiet att följa med ny forskning om exempelvis skrivstrategier och vem sprider informationen i kollegiet?
- Det finns behov av en handbok, både teori och praxis, om språkmedvetenhet.
- Det är viktigt att visa på fördelarna med samtidighet och att bejaka och främja transspråkande för att tydligt visa att alla språk i gruppen är viktiga. Barnen kan känna språkskam och det kan kännas kränkande på individnivå om man får en känsla av att något av de språk som man själv pratar inte accepteras eller att man inte behärskar språket tillräckligt bra.
- Att stärka barnens första språk och bejaka de olika språken i verksamheten är ett sätt att motarbeta språkskam, vilket samtidigt stärker barnens möjligheter att lära sig andra språk. Språket har en identitetsskapande betydelse och exempelvis skillnaden i förhållningssätt till barnens olika språk kan ha stor inverkan på den enskilda individen. Också dialektalande barn och barn vars modersmål är finlandssvenskt teckenspråk har ett behov av att deras språk i större utsträckning beaktas och tas på allvar.
- Den information man får till kommunerna från de nationella insamlingarna är bred och mycket omfattande och det svenskspråkiga drunknar lätt i den nationella helheten. I kommunerna finns det inte tillräckligt med tid och resurser att analysera och följa upp. Det behövs verktyg för att kunna mäta det mest centrala och sedan snabbt ställa om för att förverkliga åtgärderna i verksamheten. Det är viktigt att undersökningarna också genomförs språkmedvetet så att man kan försäkra sig om att eleverna/de studerande förstår vad som efterfrågas i de olika mätningarna.
- Intervjuer inom forskningsprojekt när man intervjuar eleverna/de studerande ger ofta bra resultat speciellt när språket är utmanande. Intervjuerna kan då göras med tolk med så att alla får berätta på det egna språket. Att stärka elevernas delaktighet och medinflytande är viktigt och på det här sättet också möjligt.